

**Право працівника на соціальне забезпечення у разі виїзду за кордон:
проблеми визначення суб'єктного складу**

Кучма Ольга Леонідівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Відповідно до законів України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» наймані працівники є застрахованими у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, що включає право на соціальне забезпечення у разі настання соціальних страхових випадків [1].

Серед підстав надання соціального забезпечення у разі настання соціальних страхових випадків відсутня умова наявності у працівника громадянства України. Хоча Конституція України і зазначає про право громадян на соціальне забезпечення, яке гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням [2], але вищезгадані закони України визначають ширше коло працівників, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, а відтак і мають право на соціальне забезпечення.

Таким чином, на території України всі наймані працівники (громадяни України, іноземці та особи без громадянства) в однаковій мірі застраховані в

системі загальнообов'язкового державного соціального страхування і мають рівні права на соціальне забезпечення на території України.

Соціальне забезпечення осіб, які напрацювали на території України страховий стаж та переїхали за кордон регулюється міждержавними угодами (договорами) про співробітництво у сфері соціального забезпечення.

Так, між Україною та Словацькою Республікою укладено договір про соціальне забезпечення [3], яким визначено наступні терміни: громадянин - для України - особа, яка має громадянство України, працівник - працевлаштована особа або особа, яка самостійно здійснює діяльність з метою заробітку, особа, співпрацююча з особою, яка самостійно здійснює діяльність з метою заробітку, або прирівнена до них особа, яка бере участь у страхуванні на підставі власної діяльності, згідно з правовими нормами, вказаними у статті 2 цього Договору.

Статтею 3 згаданого договору встановлено вичерпне коло осіб, на яких поширюється дія даного договору. Цей Договір поширюється на: а) громадян, на яких поширюється або поширювалось законодавство однієї або двох Договірних Сторін; б) інших осіб, якщо вони успадкували свої права від громадян, указаних у пункті а) цієї статті.

Виплати у разі хвороби та материнства, старості, інвалідності, смерті, допомога на поховання здійснюються громадянам договірної країни. Тобто, якщо особа без громадянства, яка напрацювала необхідний страховий стаж в Україні і має право на отримання соціального забезпечення в Україні, переїздить до Словацької Республіки, то відповідно до даного договору, така особа не належить до категорій осіб, на яких поширюється дія даного договору.

Хоча, відповідно до визначення терміну «працівник» у договорі і іноземці і особи без громадянства підпадають під визначення даного терміну, але, зважаючи на статтю 3 договору, яка визначила коло осіб, на яких поширюється дія договору, до яких не належать іноземці і особи без громадянства, то і дія частини другої (Застосування законодавства) поширюється також тільки на громадян країн-підписантів договору, незважаючи на те, що в даній частині договору використовується термін «працівник».

Зрозуміло, що кожна держава перш за все захищає у міжнародних відносинах інтереси своїх громадян. Але хто захистить інтереси працівників-іноземців та працівників-осіб без громадянства у разі виїзду з країни, в якій напрацьовано страховий стаж?

Справедливим буде при визначенні кола осіб, на яких поширюється дія договору про соціальне забезпечення враховувати обставини, які надають право на отримання соціального забезпечення у країні, з якої переїздить працівник. Оскільки, відповідно до чинного законодавства України наявність у працівника громадянства України не впливає на обсяг та розмір соціального забезпечення, то і при переїзді такої особи до іншої держави, наявність громадянства України не повинна впливати на обсяг та розмір соціального забезпечення.

Україна в міжнародних відносинах здійснює кроки до максимального врахування інтересів всіх верств населення, які потребують соціального забезпечення, в тому числі і працівників-не громадян України.

Так Україною укладено ряд договорів із іншими країнами в галузі соціального забезпечення, зокрема, укладено Угоду із Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення. Даною угодою визначено, що вона застосовується до осіб, на яких поширюється або поширювалось законодавство відповідної Сторони, зазначене у статті 2 цієї Угоди [4].

Вдаліше визначено суб'єктний склад в Угоді між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення [5], де використовують термін "застрахований" - особа, яка є або була застрахована, відповідно до законодавства Договірної Сторони. Також визначено, що Угода застосовується: стосовно України - до законодавства щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування...

Визначено коло осіб, на яких поширюється дія Угоди – а) особи, які підпадають або підпадали під дію законодавства однієї або обох Договірних Сторін, б) інші особи, якщо їхні права набуті від осіб, згаданих в пункті 1).

Таким чином, працівники, які відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування є застрахованими в

обов'язковому порядку відносяться до кола осіб на яких поширюється дія Угоди, незалежно від громадянства.

З метою захисту інтересів всіх працівників, необхідно переглянути умови договору, укладеного між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення та розширити коло осіб, на яких поширює дію договір, замінивши суб'єкта правовідносин - громадянина на застраховану особу.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 18.01.2001 р. № 2240 «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» / Урядовий кур'єр. — 2001. — № 38; Закон України від 23.09.1999 р. № 1105 «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» / Урядовий кур'єр. — 1999. — № 215; Закон України від 02.03.2000 р. № 1533 «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» / Урядовий кур'єр. — 2000. — № 72; Закон України від 09.07.2003 р. № 1058 «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» / Урядовий кур'єр. — 2003. — № 150
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254/к / Голос України. — 1996. — № 128
3. Договір між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 05.12.2000 р. / Офіційний вісник України. — 2008. - №94. - ст. 3124
4. Угода між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення / Офіційний вісник України. — 2012. - №33. - ст. 1248
5. Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення / Офіційний вісник України. — 2014. -№4. - ст. 135